

Birgit Birnbacher

Ja na svojoj strani

Prevela s njemačkog
Ana Križanović Grgić

Hena.com

|

Favoriten, lipanj 2010.

Gotovo godinu i pol prije Arthur stoji pred kućom u desetom okrugu dok se krv na njegovoj sljepoočnici polagano suši. Vani je već zatoplilo, gotovo kao ljeti. Vesta i lagana jakna, koje je nosio kad je dospio u zatvor, sad su mu neprikladno tople. Znoji se. Adresa je točna, ali kasni više od deset minuta. Nema mu pomoći. Vrata se otvaraju, grabi po dvije stube odjednom. Pulsira mu u sljepoočnici, ovo je više od ogrebotine. Baš mu je to trebalo, sad se mora pojaviti ovdje s tom gadnom ozljedom. Drugi kat, provjerava jesu li vrata prava, kratko pokuca. Javi se ženski glas: „Izvolite ući.“

Kako ljudi automatski djeluju jedno kad se ispričavaju. Pokraj žene sjedi muškarac koji izgleda starije nego što vjerojatno jest. To je terapeut. Zabavljen je svojim mobitelom i samo nakratko podiže pogled. „Sve u redu?“ upita žena gledajući Arthurovo čelo. On kimne.

Ondje gdje je Arthur odrastao terapeutove naočale nazivaju vojničkim naočalama jer su ih nekoć u vojnoj službi dobivali besplatno. Tko si nakon odsluženog vojnog roka

nije mogao priuštiti druge, jednostavno ih je nosio i dalje, dok ih konačno godinama kasnije nije zamijenio socijalnim naočalama za čitanje. Terapeut velikim dlanom rastjera dim svoje cigarete preko radnoga stola i pogleda Artura kroz vojničke naočale.

Nije samo mobitel, Nokia iz devedesetih godina, to što Arthura na terapeutu podsjeća na relikv. To je i njegova iznošena, plava radna kuta. I očigledno provociranje ovim zbilja glasnim melodijama zvona. Ne želi isključiti tonove ili ne zna?

Arthur promatra ženu. Lako je moguće da je spremna podnijeti štošta za ovo vjerojatno vrlo poželjno radno mjesto postdoktorandice na sociološkom institutu. Upravo u trenutku kad se više nije mogla pretvarati da se ništa ne događa, terapeut pronalazi zvuk zvona koji mu odgovara te ga postavlja ispruženim kažiprstom. „Blossom“, čita ushićeno.

„Kad čujete ovakvo nešto, Betty, na što pomislite?“ upita terapeut blažena lica. „Zovem se Bettina Bergner“, obrati se ona Arthuru. A zatim terapeutu: „Pomislim na podatke u našem obrascu. I kad ćete napokon naučiti otvoriti dosje s podacima klijenata.“

Arthur se pokušava osmjehnuti, ne osjeća se baš najbolje. Krv. Otpust. Ili ton kojim se obraćaju jedno drugomu, koji mu je tako stran. Njihovo trivijalno pjevušenje. Ono što se očituje u tom rječkanju između kolega. Da razmirice više-manje započinju iz zabave. Da u zabavi nešto završava.

Ovoga prijepodneva Arthur Galleij napustio je kaznenu ustanovu Gerlitz kao slobodan čovjek. Iz pohrane su mu vraćene stvari u stanju u kojem ih je bio predao. A onda je jednostavno otišao s tog mjesta. Korak po korak, u smeđim tenisicama Adidas, pa sljedeći, i korak nakon toga, posve normalno, u trapericama, a ipak se čudio što mu se odjeća ne raspadne u zraku, što ništa ne otpadne ili se ne odriješi. Takav se mladić ne raspada kao čovjek koji je unutra proveo dvadeset godina, pa se povlači kroz slobodu u obliku slova „S“: sprijeda s trbuhom ispupčenim od sjedenja, a straga s leđima pogrbljenima od čekanja. Gledajući izvana, jedan je uspravan čovjek napustio zgradu.

Arthur ne poznaje nikoga tko može tako uporno ignorirati trag krvi kao terapeut, čije mu je ime bilo poznato dugo prije nego što ga je vidio prvi put. Službeno mu je ime Konstantin Vogl, no svi ga zovu Börd. Terapeut ga, šutke pušćći cigaretu, netremice gleda u oči, sve dok Arthur ne svrne pogled u staklenu pepeljaru, u kojoj Börd zatim temeljito ugasi cigaretu a da u nju i ne pogleda.

Proučava Arthura kroz naočale, no mobitel ne ispušta iz ruke. Na Bördu se ne može vidjeti što misli. Ni da je prije manje od pola sata prilikom listanja po Arthurovu dosjeu udario dlanom po čelu i promrmljao: „Takvo što...” Ne događa se često da Vogl ovako otkriva karte. Oduvijek je smatrao da onaj nasuprot njemu ne treba uvijek moći pročitati njegove misli. Zato je počeo sve skrivati. Njegov prvi susjed, na primjer, dugo nije primijetio da nema nje-

gove supruge Else. Vogl bi uvijek radije popio još jedno kako ga se ne bi moglo prozreti. I danas radije popije još jedno da ga nitko ne pročita. Nikad pretjerano, nikad toliko da bude mortuus. Samo jedno za raspoloženje i jedno protiv boli. „Elsa je uvijek na putu“, ovakve bi rečenice izgovorio preko ograde, tako je navikao govoriti. „Ima crve u guzici, ta žena.“ Jedanput je susjed odgovorio: „A takve su“, a Vogl je pomalo budalasto ponovio: „A takve su.“ Onda je ušao u kuću, a ta ga je rečenica proganjala. Odzvanjala je, odzvanjala i odzvanjala, u uhu i u kuhinji, u kupaonici i poslije u krevetu, u zatvorenim ustima. *A takve su.*

Tog prijepodneva Arthur je hodao pločnikom korak po korak, i ništa se nije raspalo, nitko ga nije čudno pogledao. On je samo čovjek koji ovuda hoda, sa sportskom torbom preko ramena, i već nakon nekoliko koraka ugleda nju. Prepoznaje ju na prvi pogled. Bila je stara već onda u Andaluziji, kad se prijavila kod Marianne i Georga, on je tad još gotovo bio dijete. Tad je piljio u nju i mislio da je mrtva kad je ondje onako ležala jer je morala otpočinuti. Prva nekadašnja glumica koju je Arthur upoznao. Starica, sad sama kost i koža, obavijena kaputom iz pogrešnog godišnjeg doba. Crno perje na živoj vješalici, slabašno stvorenje, koje je uteklo s palijativne skrbi i sada sjedi na autobusnoj postaji ispred kaznionice Gerlitz kao osoba koja je ne samo izvan svoga vremena nego i čitave vrste. Kao da je odavno doletjela natrag i više ne pronalazi svoj rod. Svi su glumci već umrli, a ni njezinih prijatelja, suputnika,

više nema. Ona ima još samo Arthura. Ali na njezinu licu piše: uopće nije sve tako crno. I tako ga gleda dok joj prilazi, budnih plavih očiju, pogrbljenih leđa, u mršavoj lijevoj ruci drži pumpu za analgeziju, spremnu za uporabu, a u desnoj, što Arthur ne vidi, skriva oštar komad cigle. Na njezinu licu nema smiješka, no nešto se komeša u zraku oko nje. Čitava je postaja ispunjena razuzdanošću žene kojoj vječito hinjenje posvemašnje ogorčenosti nikada nije pravo pošlo za rukom. Pa čak ni sada, kad je pošla na svoje posljednje putovanje kako bi ovog *momka*, kako kaže, sačuvala od gluposti.

„Znate ubaciti zdjelicu sa sladoledom?“ Terapeut podigne pogled sa svojeg mobitela kao mladac kojem je sinula nova zamisao.

“Kako molim?“, upita Arthur.

“Tu na ovim tipkama trebali bi se nalaziti nekakvi simboli. Kao oni smajlići i tako to, ali i neki predmeti. Znate ih ubaciti na zaslon? To je nešto novo, klijenti mi šalju podignute palčeve i grimase i svašta nešto...“ Terapeut bi morao znati da se Arthur ne zna služiti pametnim telefonom. U vrijeme kad su pametni telefoni ušli u masovnu uporabu Arthur je dospio u ćuzu. Još se nekako snalazi sa zaslonom na dodir, s ostalim još nije upoznat. No unatoč tomu Arthur zna da je za ono što terapeut želi potreban pametni telefon, a Börd ima uređaj s tipkovnicom.

„To se ne može učiniti na vašem uređaju“, primijeti Arthur pristojno, a čini se da Börd nije posebno iznenađen.

„Ne možete tu utipkati zdjelicu sa sladoledom. Jednostavno napišite da želite ići na sladoled“, predloži Arthur.

Terapeut ponovno podigne pogled. Betty se gotovo neprimjetno naceri. “Otkud vam sad to? Izgledam li možda kao da želim ići na sladoled?”

“Što ja znam”, odgovori Arthur iskreno i sam se iznenadi kako to žalosno zvuči.

Börd odmahne. “Ne, ne. Riječ je o klijentu koji je dospio u gabulu zbog svojeg YouTube kanala. Videoigre i to. Razumijete se u takvo što?”

Arthur odmahne glavom, što ne drži vodu s obzirom na njegovu kriminalnu prošlost.

„U svakom slučaju, taj tip, moj klijent, apsolutno ne podnosi ni najmanju kritiku. Piše mi novosti o *online* mobingu, blokiranju i tako tome. O poduzimanju pravnih koraka! Pa sam mu htio napisati da malo ohladi.“

„A to ste htjeli postići zdjelicom sladoleda.“

„Točno“, kaže samozadovoljno i nastavi još neko vrijeme kimati glavom na tu pomisao.

„Nije li to kršenje prava na zaštitu osobnih podataka?“ upita Bettina Bergner.

„Nisam znao da je sladoled obuhvaćen zaštitom osobnih podataka. Ali, ako želite, možete utrošiti svoje slobodno vrijeme na prijavu šerbeta od limuna u poreznu upravu.“

Bettina Bergner okrene očima, udahne zrak za protunapad, no onda ga ipak ispusti. „Govorim o povjerljivosti podataka. O tome da jednom klijentu ne smijete pričati o drugome.“

On razrogači oči prema Arthuru. “Da moram stalno

šutjeti, Betty, ne bih mogao ni svojim pajdašima pričati o vama na kavi.”

„O čemu im pričate?“

„O tome da se rijetko viđa jedna takva svijetla pojava, koja liže šerbet od limuna.“

„Koja nikad ne bi sjela s vama i vašim pajdašima u tu užeglu birtiju.“

„Zbilja? Nikad?“

„Ni-kad.“

„Čak ni na jedan gemiš?“

„Mrzim gemiš, a i ne pijem.“

„Uopće?“

„S vama ne.“

„Unio bih to u zapisnik kao *možda*.“

„A ja bih unijela u zapisnik da vi nikada ništa ne unosite u zapisnik i zato ne biste znali ni gdje zabilježiti to s gemištom.“

„Mogao bih pitati vas, Betty“, uzdahne Börd, „a osim toga, zapisao sam si to na srcu.“

Zatim počne unositi kombinaciju tipaka u svoj mobilni tako polagano i usredotočeno da je Arthur primijetio da su mu usta otvorena tek nakon što su se posve osušila.

Većina stvari u koje se Börd razumije danas više ne vrijedi. Unatoč tomu, iako se nijedna od teza koje je prije formulirao u sklopu *Osobnog napretka*, uključujući i njegov najpoznatiji članak *Nova alternativa* u današnje vrijeme više ne bi mogla nazvati prijelomnim otkrićem, one i dalje glase kao učinkovite.

U svakom slučaju, Betty uopće nije morala otpisana socijalnog radnika, koji je nakon nekoliko turbulentnih događaja ostao nezaposlen, pozvati na suradnju na projektu. No kao njegova bivša studentica, koja je u tom slučaju trebala obavljati istraživanje baš u dotičnom području, osjećala se dužnom uključiti ga.

Njegov je pristup u ono vrijeme bio potpuno nov. Ono što je on činio razlikovalo se od svega što je dotad bilo učinjeno. Teorija ga se uvijek ticala samo toliko koliko je zaista bilo nužno. Sve ostalo pobijao je metodom pokušaja i pogreške, intuicijom i žarom, željom da se nešto zaista pokrene. Doktor Konstantin Vogl oduvijek je žarko želio sljedeće: da društvene znanosti, njegova struka, budu znanost svakodnevnih stvari. Da opisuju čovjeka i društvo kakvi zaista jesu. Za Börda, koji znanstvene standarde i etički kodeks socijalnog rada nikada nije pretjerano ozbiljno doživljavao, sljedeća je činjenica bila olakotna okolnost: znao je opisati ono što vidi jer je dobro opažao i mnoge njegove zaključke nije se dalo razlikovati od svakodnevnog znanja. Zdrav razum. Bördu se na njegovu poslu uvijek najviše sviđalo to što u gostionici bilo kojem od svojih kompanjona za šankom može pričati o onome što trenutačno istražuje, i svatko bi ga razumio. S vremena na vrijeme i oni bi imali poneku dobru zamisao, koju bi Börd čak znao uključiti u rezultate. Dobro, možda je tu i tamo ustvrdio da je dokazao nešto što je, strogo govoreći, prije bila pretpostavka. No kad su ga naposljetku izbacili s fakulteta zbog nagomilanih nepravilnosti tog tipa, baš u vrijeme kad je odzvonilo njegovu radu u udruzi na mjestu probacijskog službenika, požalio je što je pretjerao s interpretacijom rezultata.

Osim toga, ubrzo su se proširile priče o njegovoj neaktičnosti u ophođenju s klijentima. Uvijek bi mu iznova presudila njegova naprasita narav i osujetila bi napredovanje ili zaposlenje koje bi s vremenom postalo i financijski zanimljivo. Nije uspio dogurati do zaista dobrog radnog mjesta, za što je ponekad jedini krivac bila činjenica da ne otvara pisma, nikada.

Kad je priča o ortaštvu pri bijegu izašla na vidjelo, već je dugo bio nezaposlen. Gotovo su ga počeli i kazneno progoniti, ali nitko od njegovih bivših kolega nije svjedočio. Je li, pravno gledano, svojem tadašnjem klijentu zaista pomogao pri bijegu, ne zna ni sam Börd, nedostaje mu stručno znanje o toj pravnoj situaciji. No te su mu kategorije oduvijek bile preuske. Zna samo, kao i svi u probacijskoj službi, da u zlodjelu ima dobra, kao što u dobrom djelu ima zla. A taj klijent, kojega uostalom nikada nisu uhvatili, bio je jedan od onih koji su počinili zlodjelo koje je istovremeno bilo i dobro djelo, smatrao je Konstantin Vogl. Zatim je jedno vodilo drugomu, a terapeut ni sam nije znao da je spreman jednostavno zažmiriti u određenim situacijama. Između ostalog, nikada nije ništa bilježio. Vođenje evidencije oduvijek mu je bilo mučno, svi ti novopečeni magistri u vestama s uzorkom pletenica, koji piju kavu od slada, to više nije bio kolektiv kakav je nekoć bio u probacijskoj službi. Ionako više nije bio *njegov*. No bilo mu je pravo i što ipak nije pokrenut kazneni postupak protiv njega.

Istina, Bettina Bergner ne nosi veste s pletenicama, ali zato više-manje u jednom dahu može izrecitirati provedbene standarde, pa se Börd ponekad raduje svojim zbilja

neugodnim napadima tinitusa. „Betty nam objašnjava proceduru“, naceri se Börd Arthuru. A Bettina Bergner ustane i promrmlja: „Kad je već nitko drugi ne poznaje...“

„Prvo ću vam objasniti kako prikupljamo materijale“, kaže Betty Arthuru. „To su u prvom redu tonske snimke, koje ćemo redovito dobivati od vas. Nazivamo ih *govorom u crno*. Doktor Vogl zadavat će vam teme, a vi ćete na neki način govoriti u prazno što god vam o toj temi padne na pamet.“

„Zato *u crno*“, kaže Arthur.

„Brzo kopča“, primijeti Börd podrugljivo.

„Kad to dobijemo, onda pravimo prijepis. Iz sadržaja“, nakašlje se ona, „doktor Vogl razvija daljnje terapijske postupke.“ Börd zadovoljno kimne. „Težimo tomu“, kaže Betty, „da tijekom čitave naredne godine ostanete nekažnjeni, a u najboljem slučaju i nakon toga.“

„Imat ćemo deset sesija do listopada“, kaže Börd. „Vi i ja, samo nas dvojica. Cijeli ovaj teatar nazivamo *princip glavne uloge*. Ne smijemo reći terapija. Nemojte to nikad nazvati terapijom! Samo *igranjem glavne uloge* jer ćemo nakon svih deset održanih sesija utvrditi kako izgleda vaša vlastita optimalna verzija. Trebate do te mjere osmisliti taj lik da ga u nezgodnim situacijama možete „odigrati“, uživjeti se u njega. Pregurati nešto tako što ćete se pretvarati da ste ta verzija sebe, bolja, filtrirana, pametnija. A kao takva nije podložna počinjenju kaznenog djela. Naš je zadatak vaš blijedi, a to nemojte shvatiti osobno, vaš bezličan lik s gadnom ranom, prometnuti u glavni lik. Taj glavni

lik, koji zajedno s vama razvijam, ipak je više od džuboksa. Možemo ga nazvati, ako želite, i dvoranom zrcala vašeg vlastitog Ja. Zamislite prvo skicu sebe. Nije ključno tko želimo biti, nego koga možemo predstavljati. Možete li pojmiti razliku? Vidite li kakve se odjednom mogućnosti otvaraju? Kad više nitko ne bude uočavao razliku, nećete je trebati ni proživljavati. Nikoga ne zanima tko ste vi. Važno je samo tko se možete pretvarati da jeste. To možda zvuči pomalo deprimirajuće, no samo na prvi pogled. Ono pozitivno u tome jest: mnogo je lakše oponašati glavni lik, nego strogi unutarnji ideal, koji je potpuno nedostižan.“

„A onda?“

„A onda?... Onda ste bolji čovjek, a to je ono čemu svi težimo. Nije li?“

(00:00) *Jedan, dva, proba. Radi li ovo uopće? Arthur Galleij za doktora Vogla, snimak prvi, ili kako već, proba. Hvala što niste spomenuli moju ozljedu. To vam mogu jednom objasniti, ali ne sada. Dobro. Idemo dalje. Dakle, odrastanje, rekli ste. O tome bih trebao govoriti. Pa počnimo, recimo, 1988. Ili bolje ovako: zovem se Arthur Galleij, ali zapravo sam se trebao drukčije zvati. Rođen sam 29. svibnja 1988. Omiljeno ime moje majke bilo je Mario, ali prevagnule su želje moga oca. Zapravo ne znam mnogo iz tog vremena. Tek poneku priču o svojem porijeklu za buduće prepričavanje. Priča o imenu nekako mi je ostala u sjećanju. U ćuzi sam je opet često vrtio po glavi. Možda je to bilo sjećanje na postojanje alternative. Reset, i sve počinje iznova. Novo ime, sve iznova. Ali to je samo jedan glupi san.*